

PHÁT HUY DÂN CHỦ TRONG XÃ HỘI Ở NƯỚC TA HIỆN NAY

HOÀNG NGỌC BÍCH*

Quan niệm về dân chủ, dân chủ xã hội chủ nghĩa, vai trò của phát huy dân chủ trong xã hội dưới các góc nhìn của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh và Đảng Cộng sản Việt Nam là cơ sở để phát huy dân chủ trong xã hội ở nước ta hiện nay. Phát huy dân chủ xã hội chủ nghĩa, bảo đảm quyền làm chủ của Nhân dân, thực chất là Nhân dân được làm chủ trên tất cả các lĩnh vực của đời sống xã hội, từ chính trị, dân sự, kinh tế, văn hóa - xã hội. Thực hiện phát huy dân chủ trong xã hội một cách đồng bộ, nhất quán trong cả hệ thống chính trị là điều kiện tiên quyết cho sự phát triển của đất nước.

Từ khóa: Dân chủ; dân chủ trong xã hội; phát huy dân chủ; Đại hội lần thứ XIII của Đảng.

Conception of democracy, socialist democracy, the role of promoting democracy in society from the perspectives of Marxism-Leninism, Ho Chi Minh's thought and the Communist Party of Viet Nam is the basis for promoting democracy in society in our country at present. Promoting the socialist democracy and guaranteeing people's mastery essentially mean people's mastery in all fields of social life such as politics, civil, economic, socio-cultural fields. Promoting democracy in society in a synchronous and consistent manner with involvement of the political system as a whole is a prerequisite for the national development.

Keywords: Democracy; democracy in society; promoting democracy; The Thirteenth National Party Congress.

NGÀY NHẬN: 10/11/2022

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 12/12/2022

NGÀY DUYỆT: 16/02/2023

1. Đặt vấn đề

Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ XIII được tiến hành với phương châm “Đoàn kết - Dân chủ - Kỷ cương - Sáng tạo - Phát triển” đã giải quyết nhiều vấn đề về nhận thức và thực tiễn, trong đó có vấn đề dân chủ phát huy sức mạnh đại đoàn kết toàn dân tộc, dân chủ xã hội chủ nghĩa (XHCHN) và quyền làm chủ của Nhân dân. Đại hội đã thực sự đưa dân chủ trở thành mục tiêu và động lực của quá trình xây dựng và phát triển đất nước. Phát huy dân chủ (PHDC) tức là quá

trình nhân dân hóa quyền lực, là phát huy tốt nhất thế mạnh và nguồn lực trong Nhân dân. Với phương châm: “Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân giám sát, dân thụ hưởng”¹.

2. Quan niệm về dân chủ và dân chủ xã hội chủ nghĩa

“Dân chủ” là một thuật ngữ dùng để chỉ mối quan hệ giữa Nhân dân và quyền lực

* ThS, Trường Công nghệ thông tin và Truyền thông - Đại học Thái Nguyên

nhà nước. Thuật ngữ này ra đời vào khoảng thế kỷ VI - VII trước công nguyên. Trong tiếng Hy Lạp cổ, thuật ngữ “dân chủ” được hình thành từ hai tiếng: “demos” (nhân dân) và “kratos” (cai trị). Theo đó, “dân chủ” được hiểu là “nhân dân cai trị” hoặc “quyền lực của nhân dân”. Cùng với sự thay đổi trong cách nhìn nhận trong khái niệm về “dân” và “nhân dân”, cũng như quan hệ sở hữu quyền lực công cộng, quan niệm về “dân chủ” và thực hành dân chủ không ngừng thay đổi và phát triển trong mỗi giai đoạn, mỗi thời đại của lịch sử loài người.

Trên cơ sở nghiên cứu và tổng kết về lịch sử hình thành và phát triển của dân chủ, chủ nghĩa Mác - Lênin tiếp cận quan niệm về dân chủ trên ba phương diện:

(1) *Phương diện quyền lực*, “dân chủ” là quyền lực của Nhân dân, là Nhân dân sở hữu quyền lực nhà nước.

(2) *Phương diện chính trị*, “dân chủ” là một hình thức hay hình thái nhà nước, nghĩa là dân chủ tồn tại gắn liền với một chế độ chính trị nhất định và hình thành khái niệm “chế độ dân chủ” hoặc “nền dân chủ”.

(3) *Phương diện tổ chức và quản lý xã hội*, “dân chủ” là một nguyên tắc cùng với nguyên tắc “tập trung” để hình thành một cách thức trong tổ chức và quản lý xã hội. Theo đó, dưới góc độ chính trị, “dân chủ” là một phạm trù lịch sử, vì ở mỗi thiết chế chính trị, mỗi hình thái nhà nước khác nhau sẽ hình thành một nền dân chủ hoặc chính thể dân chủ khác nhau. Tuy nhiên, khi nhìn nhận “dân chủ” là một giá trị xã hội thì “dân chủ” lại là một phạm trù vĩnh viễn, là khát vọng muôn đời, là cái đích mà cả nhân loại hướng tới.

Kế thừa những giá trị của chủ nghĩa Mác - Lênin, vận dụng vào thực tế Việt Nam, Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định, dân chủ có nghĩa “dân là chủ” và “người dân làm chủ” cách mạng là sự nghiệp của quần chúng,

quần chúng là động lực của cách mạng. Theo đó, Người khẳng định vị thế của Nhân dân trong mối quan hệ với dân tộc, đất nước, Nhân dân chính là chủ nhân, là người chủ của đất nước, chính vì vậy, Nhân dân cần phải có năng lực và trách nhiệm “làm chủ”. Như vậy, dân chủ chính là động lực, là lợi ích trực tiếp và thiết thực của Nhân dân, thúc đẩy Nhân dân hành động vì đất nước, vì dân tộc. “Dân chủ” không chỉ là đích đến mà còn là hành trình chinh phục của Nhân dân. “Dân chủ” không chỉ là cách thức tạo nên sức mạnh cho cuộc cách mạng giải phóng dân tộc ở Việt Nam mà “dân chủ” còn là yếu tố quyết định đối với sự nghiệp xây dựng chủ nghĩa xã hội (CNXH). Vì vậy, PHDC là nhiệm vụ, mục tiêu tiên quyết cho thắng lợi sự nghiệp cách mạng ở nước ta.

Tiếp tục kế thừa và phát huy chủ nghĩa Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh, Đảng Cộng sản Việt Nam luôn khẳng định vấn đề dân chủ là vấn đề hàng đầu của cách mạng Việt Nam, từ cách mạng dân tộc dân chủ nhân dân đến cách mạng XHCN. Đảng ta khẳng định: “trong toàn bộ hoạt động của mình, Đảng phải quán triệt tư tưởng “lấy dân làm gốc”, xây dựng và phát huy quyền làm chủ của Nhân dân lao động”².

Phát huy tinh thần của Đại hội VI và các kỳ đại hội tiếp theo, Đảng nhấn mạnh sự nghiệp cách mạng là của Nhân dân, do Nhân dân, vì Nhân dân và nhiệm vụ quan trọng trong sự nghiệp cách mạng là xây dựng và từng bước hoàn thiện nền dân chủ XHCN, bảo đảm quyền lực thuộc về Nhân dân. Đảng ta luôn nhấn mạnh Nhân dân làm chủ là bản chất của CNXH, kiên định nguyên tắc tất cả quyền lực nhà nước thuộc về Nhân dân, không ngừng thúc đẩy đổi mới chính trị, xây dựng nền dân chủ XHCN và đã đạt được những thành tựu to lớn. Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng đã bổ sung nội dung “dân giám sát”, “dân

thụ hưởng” vào nội dung phương châm “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra”. Đây là sự phát triển tư duy lý luận, hoàn thiện chủ trương của Đảng về dân chủ³. Sự phát triển, hoàn thiện đó có ý nghĩa thiết thực, quan trọng trong xây dựng và phát huy nguồn lực con người, là động lực, yếu tố sống còn, có ý nghĩa quyết định đối với công cuộc xây dựng và phát triển đất nước giai đoạn tiếp theo. Vì vậy, PHDC là nhiệm vụ, mục tiêu tiên quyết cho thắng lợi của sự nghiệp cách mạng ở nước ta.

Để xây dựng thành công CNXH, điều kiện tiên quyết là phải có dân chủ XHCN. Nói cách khác, dân chủ XHCN là động lực của quá trình xây dựng CNXH. Xây dựng dân chủ XHCN là xây dựng và thực hành dân chủ trên mọi phương diện, từ dân chủ trong Đảng, dân chủ trong Nhà nước pháp quyền XHCN và đặc biệt là dân chủ trong xã hội.

Thấm nhuần quan điểm của Chủ tịch Hồ Chí Minh “lấy dân làm gốc”, Đảng ta luôn đề cao vai trò của PHDC trong xã hội. Tại Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng, khi đánh giá tổng kết thực hiện Nghị quyết Đại hội XII và sau 36 năm đổi mới, Đảng ta tiếp tục khẳng định: “Nhân dân đóng vai trò là chủ thể, giữ vị trí trung tâm trong chiến lược phát triển đất nước”⁴.

3. Phát huy dân chủ trong xã hội hiện nay

Những năm gần đây, PHDC trong xã hội đã có nhiều chuyển biến tích cực, ý thức dân chủ của người dân ngày càng được nâng cao. Nhân dân chủ động tham gia đóng góp trong công tác Đảng, chính quyền, thực hiện vai trò giám sát đối với cán bộ, đảng viên... Mặt trận Tổ quốc và các đoàn thể từng bước đổi mới phương thức hoạt động nhằm tạo điều kiện tốt nhất để PHDC, phát huy vai trò giám sát và phản biện xã hội. Các hình thức thực hành dân chủ (dân chủ trực tiếp và dân chủ đại diện) được mở rộng và ngày càng hiệu quả hơn,

như việc thành lập các ban thanh tra nhân dân, ban giám sát đầu tư của cộng đồng, tổ công tác hòa giải ở cấp cơ sở... Việc thực hành dân chủ cũng đạt được nhiều thành tựu đáng kể, trong lĩnh vực kinh tế, lĩnh vực y tế, văn hóa, giáo dục, thể thao, công nghệ, môi trường..., bảo đảm công bằng, bình đẳng với mọi người dân.

Đặc biệt, dưới sự lãnh đạo của Đảng, sự chỉ đạo quyết liệt của Chính phủ, sự vào cuộc đồng bộ, tích cực của cả hệ thống chính trị cùng với sự ủng hộ mạnh mẽ của Nhân dân, chúng ta đã từng bước kiểm soát được dịch, bệnh; bảo đảm cho người dân “không ai bị bỏ lại phía sau”; tỷ lệ xóa đói, giảm nghèo, các mục tiêu thiên niên kỷ đều đạt và vượt chỉ tiêu đã đề ra. Việc cải cách hành chính, xây dựng chính phủ điện tử “liêm chính, kiến tạo”, chuyển đổi số,... đã và đang giúp người dân trực tiếp tương tác với Chính phủ ngày càng nhiều hơn, Chính phủ quản lý, điều hành, phục vụ Nhân dân ngày càng tốt hơn. Mọi người được tham gia đóng góp ý kiến vào các văn bản hoạch định đường lối lãnh đạo trình Đại hội của Đảng, cũng như quá trình xây dựng, sửa đổi, bổ sung *Hiến pháp*, pháp luật. Công tác điều tra, xét xử bảo đảm đúng người, đúng tội, đúng pháp luật, công khai, bình đẳng “không có vùng cấm”, góp phần giữ vững niềm tin của Nhân dân với Đảng, Nhà nước và chế độ.

Bên cạnh những thành tựu đã đạt được vẫn còn tồn tại những hạn chế, như:

(1) Một số nội dung dân chủ, quyền con người chưa được cụ thể hóa thành luật.

(2) Nhận thức của một số cấp ủy, chính quyền địa phương về dân chủ chưa được đầy đủ nên việc thực hiện dân chủ đôi khi còn mang tính hình thức, tách rời dân chủ với kỷ cương, kỷ luật.

(3) Quyền làm chủ của người dân ở một số nơi bị vi phạm, gây bức xúc cho người

dẫn đến tình trạng khiếu kiện đông người, vượt cấp...

(4) Số lượng đơn thư khiếu nại, tố cáo vẫn còn cao, việc giải quyết chưa được thỏa đáng làm mất niềm tin trong Nhân dân...

Nguyên nhân của những hạn chế trên là do sự phân công chưa rõ ràng trong cơ chế “Đảng lãnh đạo, Nhà nước quản lý, Nhân dân làm chủ”; các quan điểm, chủ trương của Đảng chưa được thể chế hóa đầy đủ, chưa phát huy quyền làm chủ của Nhân dân một cách tốt nhất.

4. Một số giải pháp trong thời gian tới

Việc PHDC trong xã hội cần bảo đảm “Phát huy sức mạnh đại đoàn kết toàn dân tộc, dân chủ xã hội chủ nghĩa, quyền làm chủ của Nhân dân; tăng cường pháp chế, bảo đảm kỷ cương xã hội”⁵. Theo đó, PHDC phải bảo đảm công khai minh bạch về thông tin, bảo đảm quyền và cơ hội tiếp cận thông tin của mọi tầng lớp nhân dân; phải bảo đảm thực hiện đúng đắn, hiệu quả dân chủ trực tiếp, dân chủ đại diện, đặc biệt là dân chủ ở cơ sở; kiên quyết đấu tranh phòng, chống các biểu hiện dân chủ cực đoan, dân chủ hình thức.

Trên cơ sở đó, chúng ta cần thực hiện một số giải pháp sau:

Một là, có sự thống nhất từ nhận thức đến hành động của toàn bộ hệ thống chính trị từ trung ương đến địa phương, đặc biệt ở cấp cơ sở, vì đây là cấp đóng vai trò hạt nhân trong việc thúc đẩy quyền làm chủ của Nhân dân. Do vậy, cần có sự phân công rõ ràng về chức năng, nhiệm vụ giữa các cơ quan, tổ chức trong hệ thống chính trị để bảo đảm cơ chế “Đảng lãnh đạo, Nhà nước quản lý, Nhân dân làm chủ”. Bên cạnh đó, cấp ủy, chính quyền địa phương cần quán triệt và thực hiện nghiêm túc Quy chế dân chủ ở cơ sở, tạo điều kiện cho các tổ chức, các hội hợp pháp hoạt động thuận lợi theo pháp luật. Ngoài ra, các cấp ủy Đảng, chính quyền địa phương cần nâng cao công tác

tuyên truyền, phổ biến các quy định về Quy chế dân chủ ở cơ sở gắn với triển khai các nghị quyết của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước. Đẩy mạnh việc công khai, minh bạch, bảo đảm quyền “biết” và “giám sát” của Nhân dân. Từ đó, Nhân dân hiểu và ý thức về quyền lợi của mình trong quá trình tham gia thực hiện nhiệm vụ chính trị của họ. Khi Nhân dân hiểu, họ sẽ chủ động hơn trong các hoạt động giám sát và phản biện xã hội, chủ động tham gia góp ý xây dựng Đảng và chính quyền.

Hai là, cần thể chế hóa đầy đủ các quan điểm, chủ trương đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước trên cơ sở quyền và lợi ích chính đáng của Nhân dân. Gắn kết chặt chẽ giữa các chính sách kinh tế với nâng cao chất lượng đời sống Nhân dân nhằm bảo đảm Nhân dân “thụ hưởng” tốt nhất những thành quả của CNXH.

Hoàn thiện hệ thống pháp luật tạo hành lang pháp lý để thực hành dân chủ, đặc biệt là hệ thống chế tài đi kèm bảo đảm tính “giám sát” và “thụ hưởng” của Nhân dân, làm rõ trách nhiệm khi không hoàn thành nhiệm vụ hoặc làm sai. Mở rộng các hình thức “dân chủ trực tiếp” và “dân chủ đại diện” thông qua các cơ chế đối thoại trực tiếp với Nhân dân một cách phù hợp như tiếp xúc cử tri, tiếp dân tại cơ quan công quyền, giải quyết đơn thư khiếu nại... Cùng với đó, cần quy định trách nhiệm chính trị, trách nhiệm pháp lý của cán bộ các cấp trong đối thoại với Nhân dân, tạo điều kiện để Nhân dân hiểu và chủ động thực hiện quyền làm chủ của mình.

Ba là, phát huy vai trò của các tổ chức chính trị - xã hội trong việc thực hành dân chủ trong xã hội, tăng cường trách nhiệm và ý thức của Nhân dân trong giải quyết những vấn đề xã hội, quản lý phát triển xã hội. Các tổ chức chính trị - xã hội là một phương thức để đoàn kết nhân dân theo ngành nghề, lứa tuổi, giới tính... Các tổ chức này

có vai trò rất lớn trong việc thực hành dân chủ trong xã hội và khi có cách thức hoạt động hợp lý, phù hợp với đối tượng, đoàn kết thì đó sẽ là môi trường “trong lành” để Nhân dân phát huy khả năng sáng tạo trên cơ sở quyền và vị thế của mình. Vì vậy, các tổ chức chính trị - xã hội cần đổi mới mạnh mẽ phương thức hoạt động, trở thành một “kênh” để Nhân dân thực hành dân chủ, đồng thời, thực hiện khối đại đoàn kết toàn dân tộc, phát huy tiềm lực trong Nhân dân.

Bốn là, nâng cao trách nhiệm, tinh thần, thái độ phục vụ Nhân dân của đội ngũ cán bộ, công chức, viên chức cùng với tăng cường kỷ luật, kỷ cương. Trước hết, cần làm rõ nhận thức về dân chủ đối với đội ngũ cán bộ, đảng viên, công chức, viên chức..., từ đó, hình thành ý thức tôn trọng, gần gũi, lắng nghe Nhân dân, tôn trọng “quyền làm chủ” của Nhân dân. Muốn phục vụ được Nhân dân một cách tốt nhất thì phải bắt đầu từ việc “trọng dân, gần dân, tin dân, hiểu dân, học dân, dựa vào dân và có trách nhiệm với dân”. Đồng thời, kịp thời phát hiện, xử lý nghiêm minh những trường hợp những nhiều, tiêu cực. Chỉ có như vậy quyền lực của Nhân dân mới thực sự được tôn trọng, Nhân dân mới phát huy được quyền dân chủ của mình khi tham gia bất kỳ một hoạt động kinh tế - xã hội nào.

Năm là, kiên quyết, kiên trì đấu tranh với các biểu hiện lợi dụng tự do dân chủ nhằm bảo đảm ổn định chính trị đất nước, an ninh quốc gia và trật tự xã hội. Các hiện tượng “diễn biến hòa bình” đội lốt tự do dân chủ vẫn còn tồn tại trong xã hội, đặc biệt trong điều kiện công nghệ thông tin, mạng xã hội phát triển càng làm cho các hiện tượng này dễ dàng thực hiện. Vì vậy, cần tuyên truyền, phổ biến chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước để Nhân dân nắm rõ và có nhận thức đúng về các hiện tượng lợi dụng tự do dân chủ; đồng thời, Nhân dân hiểu và đồng

thuận, trên cơ sở đó, xây dựng niềm tin, sự ủng hộ trong Nhân dân, phát huy tinh thần đấu tranh trong Nhân dân đối với các hiện tượng đội lốt dân chủ.

5. Kết luận

Trải qua 36 năm đổi mới, Đảng ta luôn khẳng định: “Trong mọi công việc của Đảng và Nhà nước, phải luôn luôn quán triệt sâu sắc quan điểm dân là gốc; thật sự tin tưởng, tôn trọng và phát huy quyền làm chủ của Nhân dân...”⁶. Tư tưởng “lấy dân làm gốc” luôn được Đảng quán triệt đã trở thành mục tiêu và động lực để phát triển. Chỉ khi nào dân chủ trong xã hội thực sự được phát huy, khi đó Nhân dân mới thực sự “làm chủ”, “là chủ”, đồng thời cũng là thời điểm chúng ta có những bước chân đầu tiên trên nấc thang XHCN. Nhìn nhận từ thực tiễn thực hành dân chủ ở nước ta, chúng ta hoàn toàn tin tưởng vào sự phát triển của một nền dân chủ XHCN dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Việt Nam □

Chú thích:

1, 3, 4, 5, 6. Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII. Tập I*. H. NXB Chính trị quốc gia Sự thật, 2021, tr. 173, 71, 173, 50, 96 - 97.

2. Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X*. H. NXB Chính trị quốc gia, 2006, tr. 362.

Tài liệu tham khảo:

1. C. Mác và Ph. Ăng-ghe-n. *Toàn tập*. H. NXB Chính trị quốc gia, 1993.

2. Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*. H. NXB Chính trị quốc gia - Sự thật, 2011.

3. Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII. Tập II*. H. NXB Chính trị quốc gia Sự thật, 2021.

4. Hồ Chí Minh. *Toàn tập*. H. NXB Chính trị quốc gia, 1995.

5. *Thực hiện phát huy dân chủ ở nước ta hiện nay: Thực trạng và giải pháp*. <http://danvan.vn>, ngày 24/10/2019.